

PSIXOLOGIK BAHOLASH JARAYONINING MAZMUNI VA MOHIYATI

SIDIQOVA UMIDA RO'ZIMUROD QIZI
BOZORQULOVA UMIDA SAMANDAROVNA

DTPI Pedagogika.Fakulteti Psixologiya.

yo'nalishi 2-bosqich talabalari

SHOMUROTOV ULUGBEK
MELIKBOBOYEVICH

Denov tadbirkorlik va pedagogika institute

Pedagogika fakulteti, Pedagogika va psixologiya

kafedrası o'qituvchisi (maqola ilmiy raxbari)

ulugbekshomurotov986@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0008-8004-499X>

Annotatsiya. Ushbu maqola Ushbu mavzu psixologik baholash jarayonining asosiy mazmuni, mohiyati va amaliy ahamiyatini yoritadi. Psixologik baholash shaxsning psixik xususiyatlari, individual farqlari, emotsional holati, kognitiv jarayonlari hamda xulq-atvorining sabablari haqida ilmiy asoslangan ma'lumot to'plashga qaratilgan tizimli jarayondir. Mazkur jarayon diagnostik metodlar, psixologik testlar, kuzatuv, suhbat va eksperimental texnikalar orqali amalga oshiriladi. Baholashning mohiyati — shaxsning rivojlanish darajasini aniqlash, muammolarni erta aniqlab, samarali yordam choralari ishlab chiqish, shuningdek, ta'lim, tarbiya va maslahat jarayonlarida to'g'ri qarorlar qabul qilishga ko'maklashishdan iborat. Ushbu mavzu psixologik baholashning ilmiy tamoyillari, bosqichlari, metodik asoslari hamda amaliy qo'llanilish jarayonini izohlab beradi.

Kalit so'z : psixologik baholash, diagnostika, metodika, psixologik test, psixodiagnostika, kuzatuv, suhbat, o'lchash, shaxs xususiyatlari, kognitiv jarayonlar, emotsional holat, rivojlanish darajasi, tahlil, baholash tamoyillari, psixologik yordam.

Kirish: Psixologik baholash zamonaviy psixologiya fanining eng muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, shaxsning psixik jarayonlari, individual xususiyatlari va emotsional holatini ilmiy asosda aniqlashga xizmat qiladi. Jamiyatda inson omili markaziy o‘rin egallagan hozirgi davrda psixologik baholashning ahamiyati tobora ortib bormoqda. Ta’lim, tibbiyot, ishlab chiqarish, ijtimoiy xizmat va konsultativ amaliyotda insonni chuqur tushunish, uning qobiliyatlarini to‘g‘ri baholash, muammolarini erta aniqlash va samarali yordam ko‘rsatish zarurati psixodiagnostika metodlarining takomillashuviga olib kelmoqda.

Psixologik baholash jarayoni turli metodlardan – testlar, suhbat, kuzatuv, eksperiment va anketa kabi usullardan foydalanib, shaxs haqida kompleks ma’lumot to‘plashni o‘z ichiga oladi. Bu jarayon nafaqat insonning mavjud rivojlanish darajasini aniqlash, balki uning potensial imkoniyatlarini, qiziqishlarini va individual ehtiyojlarini ham aniqlashga yordam beradi. Psixologik baholashning ilmiy asoslanganligi, ishonchliligi va obyektivligi shaxsga nisbatan to‘g‘ri xulosa chiqarish va tegishli rivojlantiruvchi yoki korreksion tadbirlarni belgilashning asosiy shartidir.

Asosiy qism. Psixologik baholash — bu shaxsning psixik jarayonlari, shaxsiy xususiyatlari, qobiliyatlari, emotsional va ijtimoiy holatini ilmiy asosda o‘lchash, tahlil qilish va xulosa chiqarishdan iborat kompleks jarayondir. Uning mazmuni quyidagilarni o‘z ichiga oladi: Psixik jarayonlarni aniqlash: idrok, xotira, tafakkur, diqqat, nutq kabi kognitiv jarayonlar darajasini baholash. Emotsional-irodaviy sohani o‘rganish: stress holati, xavotir, o‘zini baholash, moslashuv darajasi kabi emotsional holatlarni aniqlash. Shaxs xususiyatlarini baholash: temperament, xarakter, motivatsiya, qadriyatlar tizimi, shaxs tuzilmasi elementlarini o‘rganish. Xulq-atvor xususiyatlarini tahlil qilish: o‘zaro munosabatlar, ijtimoiy moslashuv, nizoli vaziyatlarga munosabat va boshqalar. Psixologik baholashning mohiyati — insonni chuqur, obyektiv va tizimli o‘rganish orqali muammolarni aniqlash, imkoniyatlarini belgilash hamda unga mos psixologik yordam rejasini ishlab chiqishdan iborat. Mohiyatning asosiy jihatlari: Ilmiylik: baholash ilmiy asoslangan metodlar va psixometrik talablar (ishonchlilik, haqiqiylik, normalizatsiya)ga tayangan holda

amalgama oshiriladi. Komplekslik: birgina test emas, balki kuzatuv, suhbat, anketa, eksperiment kabi ko'plab metodlarning birgalikda qo'llanilishi zarur. Individuallashtirish: har bir insonning yoshi, rivojlanish darajasi, sharoiti, ehtiyojlari va muammolariga mos tarzda baholash olib boriladi. Obyektivlik: natijalarga shaxsiy fikrlar aralashmasligi, metodikalar aniq va standartlashtirilgan bo'lishi talab etiladi. Psixologik baholash jarayoni odatda quyidagi bosqichlardan iborat:

1) Muammoni aniqlash va baholash maqsadini belgilash

Psixolog konsultatsiya, suhbat yoki so'rov orqali mijozning murojaatini aniqlaydi va baholashdan ko'zlangan maqsadni belgilaydi.

2) Metodikalarni tanlash

Baholash maqsadiga qarab testlar, kuzatuv, suhbat, proyektiv metodlar yoki eksperimental usullar tanlanadi

3) Baholash jarayonini o'tkazish

Tanlangan metodlar asosida ma'lumot to'planadi. Jarayon izchil, tartibli, etik me'yorlarga amal qilgan holda o'tkaziladi.

4) Natijalarni qayta ishlash va tahlil qilish

Olingan ma'lumotlar psixometrik talablar asosida hisoblanadi, taqqoslanadi, normativ mezonlar bilan solishtiriladi.

5) Xulosa chiqarish va tavsiyalar berish

Tahlil asosida diagnostik xulosa va psixologik tavsiyalar ishlab chiqiladi: rivojlantiruvchi dastur, korreksion mashg'ulotlar, maslahatlar va boshqalar.

4. Psixologik baholashning amaliy ahamiyati

Psixologik baholash turli sohalarda muhim ahamiyatga ega:

Ta'lim tizimida: o'quvchilar qobiliyatini aniqlash, qiyinchiliklarini erta tashxis qilish, kasbga yo'naltirish.

Klinik amaliyotda: psixologik muammolarni aniqlash, emotsional buzilishlar va stress holatlarini o'lchash. Mehnat sohasida: xodimlarni tanlash, kasbiy suitability (moslik)ni baholash.

Oilada: bola tarbiyasi bilan bog‘liq qiyinchiliklarni aniqlash, munosabatlarni tahlil qilish. Psixologik baholash insonning ichki dunyosiga kirish, uning rivojlanish imkoniyatlarini ochib berish va unga to‘g‘ri yo‘naltirilgan yordam ko‘rsatish uchun zarur bo‘lgan eng asosiy jarayonlardan biridir.

Xulosa.

Psixologik baholash zamonaviy psixologik amaliyotning eng muhim bosqichlaridan biri bo‘lib, shaxsning psixik holati, individual xususiyatlari, qobiliyatlari va rivojlanish darajasini ilmiy asosda aniqlashga xizmat qiladi. Baholash jarayonining mazmuni – inson haqida aniq, obyektiv, to‘liq va tizimli ma’lumot to‘plashdan iborat bo‘lsa, uning mohiyati – bu ma’lumotlar asosida to‘g‘ri xulosa chiqarish va shaxsga mos psixologik yordam choralarini belgilashdan iboratdir. Jarayonning ilmiylik, komplekslik, individuallashtirish va obyektivlik kabi tamoyillarga asoslanishi psixodiagnostika samaradorligini oshiradi.

Psixologik baholashning amaliy ahamiyati turli sohalarda – ta’lim, klinik amaliyot, mehnat psixologiyasi, oilaviy maslahat va ijtimoiy xizmatlarda muhim ahamiyat kasb etadi. Baholash natijasida shaxsning muammolari, ichki resurslari va potensial imkoniyatlari aniqlanadi, bu esa rivojlantiruvchi yoki korreksion dasturlarni ishlab chiqish uchun mustahkam asos bo‘ladi. Shunday ekan, psixologik baholash jarayonini chuqur o‘rganish va amaliyotda to‘g‘ri qo‘llash insonning har tomonlama rivojlanishiga xizmat qiladi.

Foydalangan adabiyotlar:

1. Абдуллаева, М. Psixodiagnostika asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2018.
2. Karimova, V. Umumiy psixologiya. – Toshkent: Fan, 2017.
3. G‘oziyev, E. Psixologiya nazariyasi. – Toshkent: Universitet, 2019.
4. Shoumarov, R., & To‘raqulova, N. Amaliy psixologiya asoslari. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020.
5. Anastasi, A., & Urbina, S. Psychological Testing. – New York: Prentice Hall, 2010.
6. Cohen, R. J., & Swerdlik, M. Psychological Testing and Assessment: An Introduction to Tests and Measurement. – McGraw-Hill, 2018

7. Kaplan, R., & Saccuzzo, D. Psychological Testing: Principles, Applications, and Issues. – Cengage Learning, 2017.
8. American Psychological Association. Standards for Educational and Psychological Testing. – APA, 2014.